

Mohandász Karamcsand Gandhi nevét nagyon sokan ismerik. Legtöbben Mahatma-nak (nagy lélek) szólították, az indiai falvak népe Dapu-nak nevezte, és szentként tisztelte már életében is. Az indiai nemzeti felszabadító mozgalom legnépszerűbb vezetője volt: 1934-ig az Indiai Nemzeti Kongresszusi Párt elnökeként, utána tanácsadóként harcolt hazája függetlenségéért. Tizennégy éven keresztül (haláláig, 1948-ig) úgy irányította népének harcát, hogy közben semmilyen jelentős tisztséget nem vállalt. Nem volt kiskártya, miniszterelnök, még titkár sem — szavára mégis milliók hallgattak. A miért-re, a Gandhi köré fonódott legendák magyarázatára nem lehet egyértelműen válaszolni.

A filmművészet egyik kiemelkedő alkotása — a Gandhi című angol film méltán nyert nyolc (!) Oscar-díjat. A bevezető szerényen fogalmaz: a film nem vállalhatja fel, hogy a Gandhiban való hit okait feltárja, csak egy ember életét kívánja bemutatni. De Gandhi élete India öntudatra ébredésének évtizedeivel olyan szétválaszthatatlan kapcsolatban van, hogy egy jó Gandhi-lét-történet óhatatlanul is egyfajta India-történet. Richard Attenborough re-

Gandhi

mekműve az európai ember számára teljesen idegen világot varázsol elének a filmvászonra — történelmi és művészi hitelességgel. Ben Kingsley (Gandhi) el tudja hitetni a nézővel, hogy az erőszak teljes elvetése is lehet forradalom.

Nehru, a későbbi miniszterelnök mondta egy beszélgetésben Gandhinak, hogy nem gondolkodik mindenki úgy, mint ő, ezért lehetetlen kivívni a függetlenséget fegyveres harc nélkül. A történelem végülis Mahatma Gandhinak adott igazat: az angolok nagyobb összecsapások nélkül kivonultak egyik leggazdagabb gyarmatukról. De Gandhi nagy álma — a független, egységes, kasztok nélküli India — utópia maradt, ma is annak tűnik.

Gandhi mélyesen embe-ri programja: az erőszaknélküliség, az osztályharc elvetése, a kasztrendszer elítélése, a faluközösségek (asrá-mok) fejlesztése tökéletes, hiba nélküli emberek kívánt (volna). A gyors emberiség még nem érett rengeteg, a gandhi-i ideológiánál jóval kevesebb akarat-

erőt követő feladat megvalósítására sem. Ezt nem kell bizonygatni, elég ha meghallgatjuk a híradót: helyi háborúk, gyilkosságok, terrorizmus stb. Mindezek ellenére Gandhi tudta fanatizálni a hindukat és halálos ellenségeiket, a muzulmánokat, az érinthetetlen sudrákat és az értelmiséget egyaránt. India lerázta magáról az angol igát, és megindult egy úton, amely rögzesebb ugyan az eddigénél, de maguk dönthetnek jövőjükről.

A XX. században voltak híres és hírhedt népevezérek. A legnagyobbak közül Hitler és Mao Ce-tung fanatizálni tudta népét, de a „nagy célok” (amelyeket végül egyiküknek sem sikerült elérni) milliók életét követelték. Gandhiban az egyik legszimpatikusabb vonás, hogy az erőszak legcsekélyebb formáját sem tűrte el. Lehet, hogy ezekkel a módszerekkel nem lehet egy ideálshoz közelítő társadalmat megteremteni, de mindenesetre érdemes (megpróbálni) követni. Ha nem is fog sikerülni, próbálkoznunk mindenképp érdemes az erőszak nélküli, békés, meditatív — és ezekből következően feltehetően boldog életvitel kialakításával.

MÓROCY KÁROLY

Egy nagy lélek története

Dicséret illeti mindenekelőtt a hazai filmforgalmazást: nálunk példátlan gyorsasággal került a mozikba az idei (!) nyolcszoros Oscar-díjas angol film, a Gandhi. Igaz, egyelőre csupán a feliratos változat, de néhány hónapon belül szinkronizálva is műsorokra tűzhetik a filmszínházak.

Az angol filmnapok keretében két napig Szegeden is játszották Richard Attenborough filmjét, aki a hírek szerint húsz éve készült az indiai nép Nagy Lelkéről filmet forgatni. Nos, e hosszú készülődés megerőltetője a Gandhi nem csupán jelentős film, de az emberi szeretet hatalmának megrendítő epusza is.

A film Gandhi sajátos filozófiájából elsősorban azt a meggyőződést hangsúlyozza, hogy bármi történt is a történelem során, végül mindig a szeretet s az igazság győzedelmeskedett. Gandhi életútja is úgy értelmeződik, mint a szeretet s az igazság diadalának szüntelen megújulásra készített és kényszerített példája. Emellett hangsúlyos szerepet kap a muzulmán-hindu egység gondolata, amely a történelmi eseményeket bár alaposan megválogató, de hűen követő filmben többször is visszatér.

Mint tudjuk, Gandhit 1948. január 30-án egy művelt brahmin közvetlen közelről meggyilkolta (három pisztolylövéssel — bár a filmben, emlékezetem szerint, egy lövés hangzik el csupán). Attenborough filmje a gyilkossággal kezdődik, hogy aztán számba véve a történelmi múlt eseményeit, itt is végződjön. A keletes megoldás nem csupán hatásos, de finoman felerősíti a szeretetre s az igazságra vonatkozó üzenetet: az individu-um elmúlásánál, egyszerűségénél erősebb az életfolyamata, melynek — haláláig — ma-

ga az individu-um is tevékeny részese. Ezt az életfolyamatot a rendező példamutató visszafogottsággal mutatja be, óvakodva a túláradó érzelmek naturalisztikus ábrázolásától, ám kellő mértékben ízelítőt adva az indiai nép Gandhi iránti rajongásából is.

A filmben mindvégig szép, hatásos és kifejező képek váltogatják egymást, de az operatőri munkát ezen felül dicséri például az amritsar-i mészárlás lélegzetelárlító tragikum, vagy éppen a vérengzést elrendelő tábornok vallatásának pszichikai realizmusa.

A film teljesebb elemzésekkel külön fejezetet igényelne a színészi alakítások jellemzése. A címszereplő Ben Kingsley-ről csak annyit: fantasztikus erő sugárzik alakításából, hiteles Gandhi. Általában elmondható: a szereplőket igen nagy gond- dal s szerencsés kézzel válogatta a ren- dező. Az egyes történelmi személyek nem csupán hűek, de egyenként mind színészi telitalálatok, s ugyancsak az — ha egyál- talán ki lehet valakit is emelni — Wal- ker riporter s a Life Magazine-os riporter alakja.

A film párhuzamosan vissza-visszatérő jelenetei az ásrám-ban vagy a politikai nyilvánosság előtt idézik fel Gandhi életét, jelezve, hogy a történelmi folyamat s az egyéni élet folyamata szervesen össze- tartoznak, kölcsönösen áthatják egymást.

A pokol, mondja Gandhi, az emberek szívében van. Mindenkinek meg kell szá- badulni a szenvedélyeitől, le kell győznie a szívében lakozó rosszat, hogy megtalálja az Istenhez (értsd: a boldogsághoz) veze- tő utat. Ez Gandhi örök üzenete, mely — éppenséggel számunkra is időszerű le- het.

(belányi)

A „király” — pizsamában

Minden általuk elviselt betegség, egy kicsit a férfiak halála is egyben. E közhely- nek is beillő megállapítás csak látszatra ilyen egyszerű. Ha jó és főleg kifinomult érzékkel közelítünk a témá- hoz, az emberi lélek legap- róbb rezdülése is érezhetővé válik, ahogy a párkapcsola- tok többhangnemű kommu- nikációja működésbe lép. S ezt tette Szakonyi Károly — a televízió kettes csatornáján a minap másorra tűzött Ha itthon maradnál című egy- felvonásosában — biztos ké- zzel könnyedén játszva a leg- érzékenyebb húron. A férfi

szerében Latinovits Zoltánt láthattuk.

Tíz évvel a vígszínházbeli, kirobbanó sikerű Rómeó-ala- kítás követően és nem egé- szen három évvel a tragikus, de nem minden ráció nél- küli halála előtt került sor — akkor — bemutatásra a Sza- konyi-darabból készült tévé- film. S ennek immáron ke- rek egy évtizede. Ha ilyen megközelítésben vizsgáljuk Latinovits Férfi-ját, valamit nem hagyhatunk figyelmen kívül. Mégpedig azt, hogy eddigre kész az életmű. Ki tudhatta ezt? Ó vajon sejt- tette?

A rettenetes energiával ki- hordott, színház- és filmtor- téneti jelentőségű szerepek nyomai ott vannak a pizsa- más, gyűrött arcú, néhány napja műtött nyűgös és önző, egoista Férfi alakjában. Mint a súlyemelő, ha papír- sárkányt tart, oly módon vált a férfi felsőbbrendűsé- get demonstráló figura bőré- ben, egyszerűs mind önnön életfilozófiája hiteles „áldo- zatává” Latinovits, akiről csak később (későn?) mertük leírni, hogy király volt.

(csorba)

Svédországban a helyzet...

(Részlet a naplóból: ...az első benyomások alapján különbö- znek ezek a svédek. Az éjszakai vonat most csupa fiatalokkal van tele; mind szemlátomást jól szituáltak, divatosan öltözöttek, szinte egyformán jól fűsültek az utolsó dívat szerint... De ma- ga ez a város is (Malmö), és gondolom, ugyanígy az egész ország: minden egyenes, vagy ha görbe, akkor is logikusan és érthetően görbe, tiszta, éppen újra festett. Persze nem az, de az illúzió tökéletes, még a gyárakat nézve is... Egy biztos: saját élette- rük kulturált fenntartásáért sokat tesznek. Lehet, hogy urbánus környezetvédelem szemlélete valahol az utcák tisztaságával, a lehulló vakolatok azonnali pótlásával kezdődik.

Ha valaki vitatáborba megy tőkés országba, hát ér- demes felkészülni minden eshetőségre. Arra felkészülni viszont, amit az EXPRESS nem csinált, normálisan gondolkodó ember nem is tud. A triviálisan gazdasá- gosabb (mert olcsóbb is!) Interrail helyett vonatjegye- ket nyomtak a kezembe az utolsó pillanatban, amely már régen az utolsó utáni volt, ha figyelembe vesszük, hogy már egy héttel koráb- ban el akartam indulni. Ez mindenesetre jó felkészülés- nek számít a külhoni meg- próbáltatások előtt. Mert egy vitatáborban sosem tudhatja az ember, mire számíthat: lesz-e tisztességes hely, ahol alhatnak, kapunk-e enni, ki- fizetik-e a zsebpénzt. Ha saját tapasztalataimból kel- lene általánosítanom, ez most így hangzana: a világ leg- jobb munkatábor a svéd- országi Lindsbergben van, azok közül, amelyeket eddig láttam, de olyan csak egy volt és éppen ez. Elég az hozzá, hogy ott eltöltött há- rom hét olyan hangulatú volt, mint egy szorongásból kibontakozó boldog álom, melyben az egésztest tiszta racionális volta teszi igazán széppé.

Ezekbe a táborokba a KISZ KB-n keresztül lehet jelentkezni, vagy hazai tá- borban végzett munka alap- ján kijutni. Általában kö- zönséges céljellégű, kis lé- számbú építőtáborok, vala- milyen speciális politikai programmal. A mi tábo- runk meghirdetett vitapro- gramja összefüggött a mun- kával. Alternatív mozgal- mak, alternatív energiafor- rások, alternatív táplálkozás. Mindennapos életünkben ez így tükröződött: beszél- gettünk, vitakoztunk az al- ternatív mozgalmakról, a gyakorlatban is próbálkoz- tunk a nap- és bioenergia hasznosítására a fűtésnél, növénytermesztésnél, az al- ternatíva a táplálkozásban a szigorú vegetáriánus koszt volt.

Ennyit röviden a tá- borról, de ha a lényegről akarok szólni, akkor másutt kell kezdenem. Résztvevők a táborban 14-en voltunk 12 országból (egy-egy ír, angol, spanyol, amerikai, holland, osztrák, török, ma- gyar, dél-afrikai, svéd és 3 NSZK-beli). A társalgás an- golul folyt. Kezdetből érez- hető volt a nagy eltökéltsé- g egy kis közösség kiala- kítására. És ezt olyan ko- molyan gondolta mindenki, hogy komolyabb beszélgeté- sekben, de még a viccek mesélésében sem léptünk addig tovább, míg minden- ki meg nem értette, amit Adam angol lévén, esetleg nagyon árnyaltan fejezett ki. Megérkezés után első reggel! Kjellnek (olv. Sel). a ház egyik vezetőjének irányításával indultunk ne- ki a munkának. Addig azonban semmiről sem es- hetett szó, míg a fűbe lete- lepedve és egymás kezét fogva kialakított mágikus gyűrűben nem érezte meg mindenki a hely és a közös- ség szellemét. És hogy a nevekkal kezdettől ne le- hessen baj, egy elms já- tékkal tíz perc alatt alapo- san emlékeztetünkbe vés- tük a keresztneveket. Egymásalapon osztottuk be min-

között németül, franciául, spanyolul vagy svédül is beszélgettünk, kinek hogy volt közvetlenebb. A közös- ségérzés egyfajta mély tisz- teletben is kifejeződött a másik nemzete, nyelve, né- zetei iránt. Augusztus 20. alkalmából egy nemzeti szí- nű zászlót állítottak az ebédlőasztalra, evés közben és evés után pedig elbeszél- gettünk arról, hogy a törté- nelemhez és Európához Ma- gyarország is hozzátartozik. Egyenlőre este a nagy tölgya alatt üldögélve a vacsora végeztével hallgat- tuk és tanultuk a különbö- ző népek énekeit. Egyik este leheveredve a fűbe a csil- lagos ég alatt, elcsodálkoz- tunk azon, hogy a Tejutat minden nyelven Tejutnak nevezik.

Ahol laktunk, ez egy Lindsberg nevű hely Közép- Svédországban. Stockholmtól 250 km-re, egy Falun nevű kisváros mellett, er- dők és legelők közt: egy kisebb tóhoz leereszkedő hegyes-dombos vidéken. Fürödni és szaunázni a kö- zeli tóhoz jártunk le, ha hegyitúrara támadt ked- vünk, elég volt az ellenke- ző irányban elindulnunk. A házat, amelyet, a hozzá tar- tozó kis földdel együtt egy kis nagyözölással Lindsberg- nek neveznek, a legnagyobb svéd környezetvédő mozga- lom öt éve vette, addig sze- retetház és rokkantok ottho- na működött benne. Most kurzusokat tartanak az al- ternatív lét mindenféle vo- natkozásáról, és a részvé- teli díjakból tartják fenn a házat és magukat. Ez a leg- nagyobb szervezete a kör- nyezetvédőknek, ennek har- mincezer tagja van. Így azt- án a fenntartáshoz szükség van az itt működő kis nyom- dából befolyó összegekre. Barbro kis alagsori kera- mikus műhelyére, a mellet- te levő biciklijavító mű- helyre, no meg a háziak civil foglalkozásából származó keresetére. Göran például mérnök, s öt havi keresetéből megteremti az egész évi jóléthez szüksége- seket, a fennmaradó időben a házban él, és annak mű- szakai felújításán dolgozik társadalmi munkában. Kjell hivatásos forradalmár — a maga módján. Lisa tanárnő, de a hely szelleméhez szo- rosan hozzátartozó jóga-me- ditáció szeanszokat is ő ve- zette reggel és este, a közös — aerobik színezetű — tánc előtt vagy után. Karen me- zőgazdasági iskolában tanít, ő gondozza a ház mögötti gye- p szélétől meredeken le- futó kis veteményes kertet. Ők is és még néhányan együtt éltek és dolgoztak velünk, vagy talán fordítva: mi kapcsolódottunk be az ő életükbe, de úgy, hogy egy nagyobbacska család al- kotunk, s ez a családias- ság volt a leginkább jellem- ző az együtt töltött három hétre.

A munkánk is a hely- hez kötődött. A mozgalom nem a legjobb állapotban vette át a házat, így — bár az építőtábori munka már kezdetből folyik, vagy talán éppen amiatt — volt bőven mit tenni azért, hogy a skan- dináv léptekkel mérten kul- turált és otthonossá tes- gyük. Szigorú önkéntesség a keresztneveket. Egymásalapon osztottuk be min-

den reggel, ki mit fog az- nap végezn: a készülő fő- cipályán dolgozni, fát vág- ni, télire, szorgoskodni a kertben, ajtó-, ablakkeretet mázolni, a szobákat festeni, vagy az aznapi ételt főzni. Reggel 8 órakor szolt a reg- gelire hívó kis harang, s mire leértünk, kávé, tea, sajtok és zöltségek, tej és még mindenféle erre szoká- sos egészséges étel várt. Dolgozni 9-kor kezdtünk, 12-től 2-ig szünet, löncs, fürdés, beszélgetés, pihenő, fél 6-ig újból tevékenyke- dés, közben egyszer kávé- szünet, majd vacsora. Az esti programok többnyire a vacsoraasztal mellett kibon- takozó beszélgetésekből in- dultak. Megállapodtunk, mi lesz az esti vitabeszélgetés témája, vagy ha ilyesmire nincs kedvünk, főzzünk virsli, szaunázzunk, ping- pongozzunk, kosárlabdáz- zunk, jógázzunk, táncoljunk vagy süssünk egy tortát.

A beszélgetésekből gyorsan kiderült, kinek mi a nézete az alternatív mo- zgalmakról. Mivel kimond- hatatlanul is minden vita alapelve volt egymás néze- teinek messzemenő tolerálá- sa, igazi vita nem is ala- kult ki, még olyankor sem, amikor arról beszéltem, hogy az általuk oly nagyra tartott alternatív életvitel csak számukra jelenthet al- ternatívát, nekünk nem: hogy az anyag megismeré- se és az atomenergia békés felhasználása ma az embe- riség kötelessége, ellentét- ben az ők mindenben a ter- mészethez fordul, többnyire csak tiltakozásban kife- jezett nézeteikkel. De az év- forduló kapcsán elbeszél- gettünk arról is, mi történt Csehszlovákiában és Len- gyelországban. Egyáltalán kérdezősködtünk és ismer- kedtünk egymással. Elma- gyaráztuk térképen, hol élünk, és hogyan, mit tar- tunk a világról.

Naponta más-más fő- zött, így megköstölhattunk sorra 10 nemzeti ételt, italt, (a vegetáriánus menü in- doka a hús drágasága volt vendéglátóink szerint). De a húsmentességtől a nemzeti ételkínál eltekintettünk, akárcsak a szintén meghir- detett alkoholmentességtől. Különböző azt és annyit et- tünk és ittunk, amit a nagy kamrában és a hűtőszobák- ban találtunk, a városba két-háromnaponként ment be valaki a ház előtt álló három kocsi valamelyiké- vel.

Hétvégeken gyalog, busszal vagy ezekkel a ko- csikkal kirándulni mentünk, mindennel felszerelve egy kellemes piknikhez. Az a vidék, ahol jártunk, Svéd- ország idegenforgalmi cent- ruma. Láthattuk, hogy a svédek számára a környe- zetvédelem része az életnek, az élet pedig együttélés a természettel. Nem akarnak mást, mint emberi módon, emberi léptékekkel létezni, ez mozgatta őket az alternatív utakat keresve is. Lehet, hogy én a jobbik, barátsá- gosabbik svédországot lát- tam, szeretetre méltó, ked- ves emberekkel találkoztam, a világ minden részéről. De számomra ez a tábor, ez a nyár ilyen, szép emlékként marad meg még sokáig.

(Részlet a naplóból: ...ötórás hajóút áll előttem, ahol nyugodtan átgondolhatom ezt a három hetet. Az ország, ahonnan vagonunk az átkelő hajó gyomrába görült, ismerős is egy kicsit. Nemsokára hazaérek... A folytonosságot most az éjszaka vég- telenség tűnő Keleti-tenger jelenti... ezek a hullámok bizonyosan ugyanolyan egy- kedvűséggel verdesik Trelleborg és Sassnitz kikötőjének követi...)

KOZMA JÓZSEF